

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Andriamalala T., Rene de Roland L.-A., Rakotondratsima M., Razafimanjato G. & Thorstrom R. 2013. Nest characteristics of Yellow-billed Kites *Milvus aegyptius* in the Manambolomaty Lakes Complex, western Madagascar. *Ostrich* 84: 79-84.

De Zwarte Wouwen op Madagascar deden er gemiddeld 57 dagen over om een nest te bouwen (spreiding groot: 18-83 dagen). De meeste takken werden op minder dan 50 m van het nest verzameld (83%), en zowel mannetje als vrouwtjes bouwden vooral in de vroege ochtend (7-9 uur). De onderlinge nestafstand was maar 264 m (spreiding 26-1081 m, 33 nesten), en de gemiddelde nesthoogte was 9.6 m. Meer dan de helft van de nesten zat op minder dan 500 m van het dichtstbijzijnde visserskamp, waar ze profiteerden van visafval tijdens het traditionele visseizoen (juni-september). Ze broedden tijdens het droge seizoen (april-november). Deze gegevens zijn gebaseerd op 1370 waarnemingsuren in 2002 en 2003. (tollens37@yahoo.fr).

Arroyo B., Mougeot F. & Bretagnolle V. 2013. Characteristics and sexual functions of sky-dancing displays in a semi-colonial raptor, the Montagu's Harrier (*Circus pygargus*). *J. Raptor Res.* 47: 185-196.

De luchtdans wordt bij Grauwe Kiekendieven door beide partners uitgevoerd. Het kan de hele broedperiode door worden gezien, maar de mannetjes waren er vooral actief mee in de drie weken voorafgaande aan, en tijdens, de eileg. De frequentie waarmee mannen en vrouwen aan het luchtdansen waren nam toe met dichtheid (de auteurs spreken van koloniegrootte, omdat hun kiekjes vaak geclusterd broeden) en met woelmuizendichtheid (vooral bij de dansen van de mannetjes goed zichtbaar). Als het harder ging waaien, nam de intensiteit van de luchtdans af, zo ook als ze een prooi droegen. Luchtdansen is energetisch gezien een kostbare aangelegenheid (auteurs gaan er vanuit dat luchtdansen bij wind moeilijker is, maar is dat ook zo?), en wordt daarom gezien als een eerlijk signaal van individuele kwaliteit (gek genoeg wordt dat niet ondersteund met waarnemingen aan individueel herkenbare vogels: beginnen de superdansers eerder met de eileg, krijgen ze meer nakomelingen, geraken ze sneller aan de vrouw, zijn hun jongen in een betere conditie?). (beatriz.arroyo@uclm.es).

Baudat-Franceschi J., Waka Y. & Duval T. 2013. Répartition et biologie du Faucon pèlerin *Falco peregrinus nesiotes* en Nouvelle-Calédonie. *Alauda* 81: 97-114.

De Slechtvalk heeft een wereldverspreiding, en de ondersoort die aan de andere kant van de wereld (Nieuw-Caledonië) voorkomt broedt daar op kliffen langs de kust en in het regenwoud. De kustvogels gebruiken oude nesten van Visarenden, ook in bomen. Broeden vindt plaats van augustus tot december. De kustvogels voeden zich met (pijl) stormvogels, noddies en sterns, die in het bergachtige binnenland met bosvogels en stormvogels. Vreemd genoeg geen vleermuizen (hoewel die er veel voorkomen). Een voorzichtige schatting komt uit op 80 territoria voor het hele gebied, waarbij in 40-60

territoria wordt gebroed. Dat is ongeveer de helft van de geschatte populatie-omvang van deze ondersoort. (julien.bf@sco.asso.nc).

Blanc J.-F., Sternalski A. & Bretagnolle V. 2013. Plumage variability in Marsh Harriers. *British Birds* 106: 145-158.

Bruine Kiekendieven zijn – volgens de boekjes althans – sexueel dimorf: aan hun verenkleed zijn mannen makkelijk van vrouwen te onderscheiden. In een standvogelpopulatie in West-Frankrijk (Charente-Maritime) is dat minder eenvoudig. Aan de hand van individueel herkenbare vogels (vleugelmerken, 3000 foto's) laten de auteurs zien dat er hier nogal wat mannen met een vrouwachtig verenkleed rondvliegen. Ook bij juvenielen vonden ze overlap in iriskleur tussen de seksen, waardoor dit kenmerk niet met zekerheid kon worden gebruikt om mannen van vrouwen te onderscheiden (de meerderheid van de mannen donkerbruin). De meeste volwassen vrouwen hadden een klassiek verenkleed (chocoladebruin met lichte kruin en keel, staart donkerbruin tot rossigbruin); lichte voorvleugels waren afwezig bij 16% van de vrouwen, in de overige sterk variërend in omvang. Maar ook kwamen geheel donkere volwassen vrouwen voor (21%). Ik vraag me af hoe dat in Nederland zit: vast niet hetzelfde, maar hoe dan wel?

Bloomfield A. 2013. Treetop-hunting by Marsh Harriers. *British Birds* 106: 410.

Juveniele Bruine Kiekendieven werden eind juli en in augustus geregeld jagend boven bomen gezien. De uitvallen leken vooral gericht te zijn op Houtduiven. Succesvolle vangst werd niet gezien. (andrewbloomfield918@btinternet.com).

Bloomfield A. 2013. Common Buzzards robbing Marsh Harriers of prey. *British Birds* 106: 411-412.

In Norfolk werd drie maal waargenomen dat Buizerds de lokale Bruine Kiekendieven hun prooi aftroggelden: 1x van mannetje op 1.5 km van zijn nest (felle achtervolging), 1x toen de prooi van een mannetje kiek op 30 m van zijn nest uit zijn klauwen werd gegrist en 1x een jonge Bruine Kiek wiens rat door een juveniele Buizerd werd ingepikt. De Buizerds zijn hier pas recent komen broeden (in 2012 al 5 paar), in bos grenzend aan het broedgebied van bijna 20 paar Bruine Kiek. Dit lijkt sterk op wat de Zeeuwen in hun provincie vaststellen.

Brown J.L. & Collopy M.W. 2013. Immigration stabilizes a population of threatened cavity-nesting raptors despite possibility of nest box imprinting. *J. Avian Biol.* 44: 141-148.

Nestkasten worden veel gebruikt om vogels broedgelegenheid te verschaffen op plekken waar weinig natuurlijke nesten beschikbaar zijn. Maar wat is het effect daarvan op de populatie? Kweek je op die manier vogels die alleen nog maar in nestkasten willen broeden (en voorkom je daarmee dat ze gaan broeden in gebieden waar geen nestkasten hangen)? Bij een studie naar Amerikaanse Torenvalken in Florida bleek dat wel mee te vallen. De populatie was daar stabiel, en dat kwam vooral door voldoende immigratie (uit gebieden zonder nestkasten). Van de lokaal geproduceerde nestkastjongen vertrokken er meer uit het onderzoeksgebied met nestkasten, dan dat er zich lokaal vestigden. Niet voor één gat te vangen, die valkjes. (jessilbrown@gmail.com).

Elliott J.E. et al. 2012. Factors influencing legacy pollution accumulation in Alpine Osprey: biology, topography, or melting glaciers. *Environmental Science*

& Technology 46: 9681-9689.

Persistente organische pesticiden (POP's) hebben er een handje van de hele wereld over te trekken en neer te slaan in koude gebieden. In alpiene gebieden in West-Canada werd gekeken of dat repercussies had voor Visarenden. Het bleek dat DDT afnam in jonge Visarenden met toenemende hoogte, een gevolg van het vroegere DDT-gebruik in de buurt van de lagere broedplaatsen. Ook PCB's werden minder aangetroffen naarmate de arenden hoger in de bergen broedden. Omgekeerd nam toxafeen toe bij Visarenden die op hoogte broedden, een insecticide dat nooit in Canada toepassing heeft gevonden maar dus wel in plasma en eieren van Canadese Visarenden opdook. Er werden aanwijzingen gevonden dat variaties in POP's parallel liepen met het smelten van gletsjers, vermoedelijk doordat die stoffen vrijkomen tijdens het smelten en neerslaan in de meren waarlangs Visarenden broeden.

Forrest N.I. 2013. Unusual Hen Harrier behaviour. British Birds 106: 285-286.

Een jonge Blauwe Kiekendief pakte ronde ballen gras uit de vegetatie en liet die van enige hoogte vallen. In enkele gevallen dook de vogel daarna naar de grond. De bijgaande foto's laten zien dat het vermoedelijk nesten van Dwergmuis betrof.

Gentle L., Gooden D. & Kettel E. 2013. Attempted predation by Common Kestrel at a House Sparrow nestbox. British Birds 106: 412-413.

Een torenvalkmannetje probeerde met snavel en poten jonge Huismussen uit een nestkast te halen, wat mislukte. De mussen waren erg vocaal en hingen geregeld met hun koppen naar buiten te koekeloeren. Een noodgreep bij schaarste aan muizen? (louise.gentle@ntu.ac.uk).

Heuck C., Brandl R., Albrecht J. & Gottschalk T.K. 2013. The potential distribution of the Red Kite in Germany. J. Ornithol. 154: 911-921.

De Rode Wouw heeft een bescheiden broedgebied, geconcentreerd in Midden-Europa en het Iberisch Schiereiland. De Midden-Europese populatie omvat >50% van de wereldpopulatie. In deze studie is op grond van habitatkenmerken van 2625 broedsels een model gemaakt waarmee werd gekeken in hoeverre de verspreiding van deze soort 'klopte' met de werkelijkheid van het Midden-Europese landschap. En verrassing: het klopt. Dat noemen we: een koekje van eigen deeg, ofwel, een cirkelredenering (je krijgt eruit wat je erin stopt). Dat er ook – volgens het model dan – 'geschikte plekken' zijn waar geen Rode Wouwen broeden, geeft al aan dat de échte werkelijkheid een andere kan zijn dan de virtuele. Waarom er 'lege' plekken zijn, is voer voor speculatie. (christian.heuck@gmail.com).

Jalby V., Malafosse J.-P., Nore T. & Wink M. 2012. Détermination, par la biométrie, du sexe des poussins chez deux espèces de rapaces *Circus gallicus* et *Buteo buteo*. Comparaison avec les Autours des palombes *Accipiter gentilis* et les Buses variables adultes. Alauda 80: 187-202.

Door van nestjongen een trits maten te nemen konden de auteurs met behulp van een discriminantanalyse uiteindelijk bepalen welke maten het meest geschikt zijn om mannetjes van vrouwtjes te onderscheiden bij Buizerd en Slangenarend (daarvoor gebruikten ze ter controle jongen die via DNA met 100% zekerheid op geslacht waren gebracht). Voor Buizerds ouder dan vier weken (vleugellengte > 205 mm) bleken dat tarsusbreedte te zijn (die de Fransen frontaal meten, niet lateraal zoals wij doen; onze

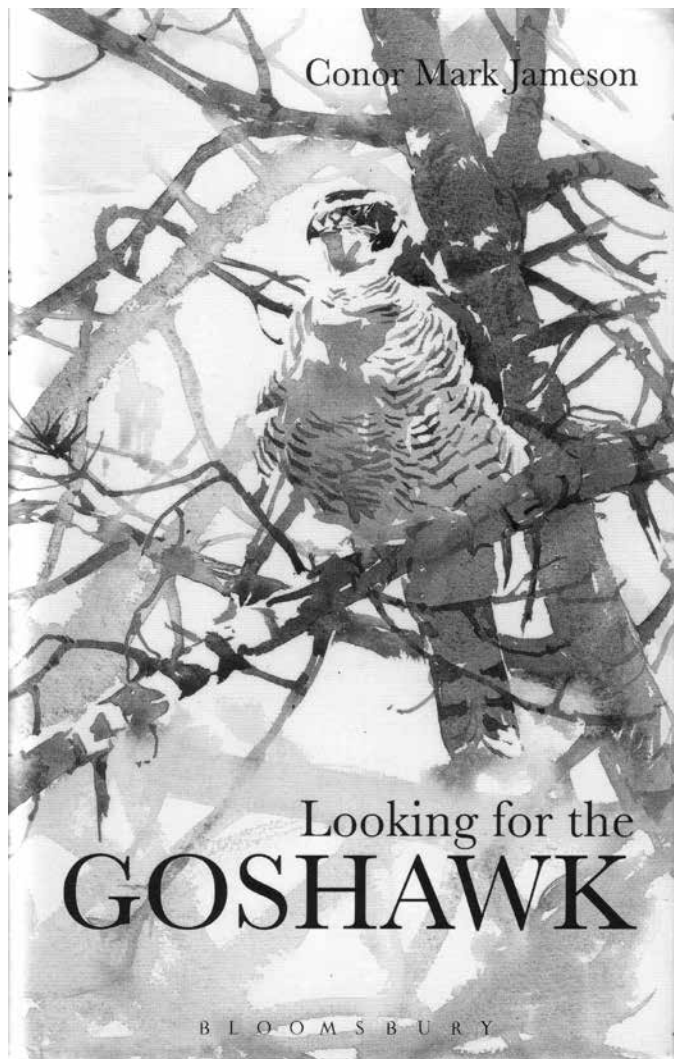
maat is beter omdat het onderscheid tussen man en vrouw groter is) en snavelengte. Door snavelengte uit te zetten tegen tarsusbreedte konden ze 89% van de jongen op het juiste geslacht brengen. Bij volgroeide Buizerds bleek uitzetten van gewicht tegen vleugellengte de beste maat voor een geslachtsonderscheid: dat lukte succesvol bij 85% (vincent.jalby@unilim.fr).

Jameson C.M. 2013. Looking for the goshawk. Bloomsbury, London. Gebonden met stofomslag, 368 pp. Euro 23.99.

Weinig vogelaars zullen zich de tijd heugen dat een Havik een zeldzaamheid was, dat je niet in een flits kon zien of dat langsschichtende rooie beest überhaupt wel een Havik was (nog geen havikbeeld in het hoofd) en ja, die prooi, was die nu van een Havik of een Sperwer? Niemand kijkt meer op van een Havik. In Engeland is dat andere koek. In dit boek wordt een zoektocht naar Haviken beschreven, in een gebied waar ze nog niet voorkomen maar waar zich – gegeven het lokale landschap – wél een Havik zou kunnen vestigen. Of anders een keer langskomen, want op sommige plaatsen in Engeland en Schotland is de Havik al een redelijk normale broedvogel geworden. De onderhavige queeste herinnert aan die van J.A. Baker in de jaren zestig naar Slechtvalken in Zuid-Engeland, een verdwijnende soort in Bakers dagen. Niet voor niets is de auteur een groot bewonderaar van Baker, net als van T.H. White, auteur van *The Goshawk*, een cultboek uit de vroege twintigste eeuw geschreven door iemand die de Havik nauwelijks kende maar dat gemis compenseerde met emoties en valkerijpraat, en van W.H. Hudson, de Britse Zuid-Amerikaan die *La Plata* inruilde voor Engeland en daar vele boeken over heeft geschreven die zelfs vandaag de dag alleszins leesbaar zijn. Helden, in de ogen van Jameson. In zijn eigen boek bewandelt hij bij zijn zoektocht naar Haviken allerlei zijpaden bij het natrekken van mogelijke waarnemingen in zijn woonomgeving en van historische meldingen in avifauna's en natuurboeken (in Engeland aangezwollen tot een onoverzienbare vloed). Dat levert mooie beelden op, vormgegeven in een literaire stijl waarop Britten het patent lijken te hebben (denk aan Roger Deakin en de hierboven genoemde schrijvers). Omdat zelfs de meest vasthoudende waarnemer enigszins ontmoedigd raakt wanneer Haviken hem blijven ontglippen, is het niet vreemd dat hij op bezoek gaat bij mensen die de Havik op hun onderzoeksmenu hebben staan: Mick Marquiss (die de soort volgt in productiebossen in NO-Schotland) en Rainer Altenkamp (stadshaviken in Berlijn). Maar het grootste deel van het boek wordt gewijd aan strooptochten rond zijn woonplaats en in de literatuur, gelardeerd met natuurbeschrijvingen, gesprekken met mensen, boeken, de uitwassen van jacht (fazanten, gif, afschot), en wat zich verder aandient. Het lijkt in niets op het soortenjagerssidoom. Haviken in Groot-Britannië zijn al ruim honderd jaar geleden uitgeroeid, en pas veel later weer binnengekomen via – vermoedelijk – ontsnapte valkeniersvogels. De stand is behoorlijk aangetrokken, en de huidige reproductie volstaat om de grote verliezen door menselijke vervolging op te vangen en zelfs om uitbreiding mogelijk te maken. Tegen de tijd dat Jameson de Havik als broedvogel

⁶ In Nederland komt De valk van Kester Freriks (2008, Atheneum & Polak & Van Genneep, Amsterdam) in gedachten.

rond zijn woonplaats zal kunnen bijschrijven (maar aan het eind van het boek is het nog niet zo ver), heeft hij zich het landschap intensief eigen gemaakt, en dat over grote geografische gebieden. Dan kent hij de invloed van muntjaks op de ondergroei, heeft hij de prooigelijkende vlucht van een jagende Sperwer gezien, kan hij prooiresten en geluiden duiden, weet hij zin van onzin te onderscheiden bij waarnemingen van anderen... Precies zoals wij het hebben geleerd, en allemaal ondertussen heel normaal vinden. Mooi om zo'n zoektocht nu eens te beleven door de ogen van een ander.

Korsman J.C., Schipper A.M., Lenders H.J.R., Foppen R.P.B. & Hendriks A.J. 2012. Modelling the impact of toxic and disturbance stress on white-tailed eagle (*Haliaeetus albicilla*) populations. *Ecotoxicology* 21: 27-36.

Wat doe je als geen gegevens hebt maar toch een stukje wilt schrijven? Dan shop je wat gegevens links en rechts uit de literatuur en gooi je dat in een model, en ziedaar: een uitkomst. In dit geval: dat er in 1950-87 geen Zeearenden in Nederland broedden, zou zijn veroorzaakt door te hoge verontreiniging van ons landje met PCB's (DDE had nauwelijks invloed, volgens dit verhaal). Dat is uiteraard onzin, want de groei en dispersie van Zeearenden buiten Nederland moest nog op gang komen (dus geen vogels beschikbaar überhaupt). Het huidige niveau van PCB-verontreiniging zou een rem op de populatieontwikkeling in 2006-50 moeten zijn (modellenbakkers deinzen er niet voor terug decennia vooruit te kijken, er is toch niemand die dat na zoveel tijd gaat toetsen) en ook het verstoringsniveau zou zo hoog zijn dat de groei wordt geremd. Als je andere gegevens uit de literatuur had geplukt, was de uitkomst ook anders geweest (en nog altijd ongetoetst). De enige echte lokale gegevens in dit verhaal zijn PCB-waarden uit het Ketelmeer. Voor de rest bestond de input uit reproductie- en sterftecijfers van Witkopzeearenden (USA) en Zeearenden uit verschillende delen van Europa (vooral noordelijke populaties), chemische residuen in eieren gebaseerd op concentraties ervan in vissen (én dat weer gebaseerd op residuen in sediment: de PCB-waarden in eieren zijn dus een afgeleide van een afgeleide). En zo gaat dat maar door. Het model rekent braaf uit wat de groei van de Zeearend in Nederland zal zijn bij verstoring zus of verstoring zo (waarvan metingen geheel ontbreken, afgezien van wat Noord-Amerikaans onderzoek uit lang geleden), verontreinigingsgraad zus of zo, en verrassing: de ene keer gaat het die bakbeesten sneller voor de wind dan de andere keer, en vroeg of laat vlakt de groei af. Diepe zucht. Misschien moeten we die Zeearenden maar gewoon tellen, hun jongen ringen, hier en daar wat dataloggers aanbrengen, niet-uitgekomen eieren analyseren (wat is er eigenlijk met dat niet-uitgekomen ei van 2009 Oostvaardersplassen gebeurd: heeft SBB ooit een chemische analyse op de inhoud laten uitvoeren of was ook toen al de Nieuwe Wildernis de maat der dingen?), op meer plaatsen aan meer stoffen metingen in de bodem uitvoeren, geruilde veren verzamelen voor chemische analyses, echt onderzoek entameren naar de invloed van menselijke verstoring op broedvogels, de ontwikkeling en dispersie van de ons omringende populaties erbij betrekken, enzovoort. Kortom, gegevens verzamelen waar we wat aan hebben (daar moet je natuurlijk wel wat voor doen). Dan zien we vanzelf wel of de afvlakking op een niveau van 15-30 broedende individuen zal plaatsvinden (wat de auteurs laten zien), of op bijvoorbeeld 300 individuen of 3000, en of dat in 2030 zijn beslag zal krijgen of in 2130. Een mooi geval van: garbage in, garbage out. (A.J.Hendriks@science.ru.nl).

Krone O., Nadjafzadeh M. & Berger A. 2013. White-tailed Sea Eagles (*Haliaeetus albicilla*) defend small home ranges in north-east Germany throughout the year. *J. Ornithol.* 154: 827-835.

Vier zeearendparen werden in Mecklenburg met een GPS-zender uitgerust, waarmee per zender 18-571 posities werden gescoord. Minimum convex polygonen (een maat om de grootte van het activiteitsgebied aan te geven) varieerden sterk per vogel, en de

contouren van de 95% kernel omspanden 2.25 tot 19.16 km². Territoriaal gedrag, zoals vastgesteld met zichtwaarnemingen, piekte in mei en was het minst uitgesproken in december. Dat de vogels zich hier het gehele jaar door konden ophouden (en territoriaal gedrag vertoonden) had te maken met het grote voedselaanbod: in zachte winters vissen en watervogels, in strenge winters weidse kadavers van geschoten maar niet gevonden zoogdieren. Overigens geven de auteurs geen cijfers over voedselkeus. (krone@izw-berlin.de).

Laidi K., Maire B. & Mathurain A. 2012. Dortoir de Faucon laniers *Falco biarmicus* et de Buses féroces *Buteo rufinus cirtensis* dans la région de Guel (Maroc). *Alauda* 80: 305.

Op 29 december 2011 zagen de auteurs bij het vallen van de nacht 21 Lannervalken en minstens twee Arendbuiszigers op een hoogspanningsmast zitten in Marokko. Kennelijk kwamen er later op de avond nog meer vogels bij (maar vanwege invalend duister niet te tellen). Gezamenlijke slaapplekken zijn wel bekend van Kleine Torenvalk en Roodpootvalk, maar niet van Lanners (maar zulke uitspraken zeggen meestal meer over de literatuur- en talenkennis van de auteurs dan over het waarheidsgehalte van die stelling).

Langguth T., Honnen A.-C., Hailer F., Mizera T., Skoric S., Väli Ü. & Zachos F.E. 2013. Genetic structure and phylogeography of a European flagship species, the white-tailed sea eagle *Haliaeetus albicilla*. *J. Avian. Biol.* 44: 263-271.

De genetische variatie van Zeearenden levend in Polen, Estland en het stroomdal van de Donau (Servië) werd vergeleken met die van Groenland en de rest van Eurazië. De grote populaties in Polen en Duitsland bleken genetisch wat minder gevarieerd te zijn dan die in Estland en Midden-Europa; dat komt vermoedelijk doordat de ZO-Europese populatie contact heeft met een groter deel van het verspreidingsgebied van de Zeearend (en mede als bron geldt voor de Midden-Europese). Er werd geen aanwijzing gevonden voor een genetische flessehals, terwijl je dat wel zou verwachten gezien de enorme afname in de jaren zestig en zeventig (die er in Duitsland voor zorgde dat er nog maar enkele paren overbleven). Kennelijk is de lange generatietijd van de Zeearend een buffer geweest tegen het ontstaan van zo'n bottleneck (iets wat al eerder werd gesuggereerd; zie Hailer *et al.* 2006, in *Takkeling* 15: 260).

Lerche-Jørgensen M., Rasmussen L.M., Clausen M.B. & Thorup K. 2012. Effekt af redehabitat, hegning og vejr på ungeproduktion hos de danske Hedehege fra 1995 til 2009. *Dansk Ornitologisk Forening Tidsskrift* 106: 79-86.

Ook in Denemarken broedt een steeds groter deel van de Grauwe Kiekendieven in boerenland in plaats van in (semi-)natuurlijke habitats, een verandering die in de vroege jaren negentig inzette (net als in Nederland). Nestbescherming was dus een vereiste. Het inrasteren van nestplaatsen bleek een effectieve strategie te zijn (1-2 jongen extra uitvliegend, vergeleken met niet-ingerasterde nesten). De nesten in graanvelden waren het succesvolst; nesten in koolzaad en luzerne brachten minder jongen groot. Maar ook het weer in voorjaar en zomer had een dikke vinger in de pap van het reproductieve succes van de paren.

Lind O., Mitkus M., Olsson P. & Kelber A. 2013. Ultraviolet sensitivity and colour vision in raptor foraging. *J. Exp. Biol.* 216: 1819-1826 (+ correctie op pag.

3764: in het supplementaire materiaal heeft Torenvalk betrekking op Sperwer; kennelijk zonder dat dat de uitslag beïnvloedt).

Het was zo'n mooi idee: roofvogels gebruiken de ultraviolette straling van de urine in loopgangen van muizen als middel om de geschiktheid van een gebied als foerageerplaats te testen. Maar wat blijkt (op basis van gedetailleerde metingen aan de ogen van een Buizerd, Sperwer, Rode Wouw en Torenvalk, en de UV-reflectie van muizenurine): een fabeltje. De UV-reflectie van urine gesprengeld op natuurlijke materialen (inclusief zand en gras) was gering en in feite met de ogen van de onderzochte roofvogels niet van die van water te onderscheiden. Het blijft dus onduidelijk wat roofvogels nu precies aan kleuren zien, en ook hun UV-receptie blijft een raadsel. (olle.lind@biol.lu.se).

Lindenmayer D.B. et al. 2012. Value of long-term ecological studies. *Austral Ecology* 37: 745-757.

In dit artikel wordt een lans gebroken voor lange-termijnonderzoek, hier gedefinieerd als ononderbroken onderzoek van tien jaar of langer (zo zie je maar: 'lange termijn' is een rekbaar begrip; in Australië, waar deze studie het licht zag, zijn de meeste langlopende studies op dit moment net tien jaar, vandaar; in Nederland, waar we vanaf halverwege de jaren zeventig monitoren, noemen we op dit moment 40 jaar lange termijn, namelijk net zo lang als de langstlopende studies; over tien jaar is dat 50 jaar, enzovoort; zie pag. 482-483 in *Living on the edge*). Maar de auteurs hebben natuurlijk wel gelijk: veel ecologische processen hebben uitgestelde effecten, of komen maar eens in de zoveel tijd tot uitbarsting. Zonder langdurig en gestandaardiseerd monitoren ontgaan ons basale mechanismen die ten grondslag liggen aan de werking van ecosystemen. En zonder dat noeste veldwerk kunnen modellen niet gevoed, en niet getoetst, worden. Vandaar ook dat veel modelstudies steriele aangelegenheden zijn zonder enige nut (zie in deze rubriek bijv. Korsman et al. 2012). Of, zoals E.O. Wilson dat in 2013 formuleerde in zijn 'Letters to a young scientist': *The annals of theoretical biology are clogged with mathematical models that either can be safely ignored or, that when tested, fail*. Nee, zonder dat veldwerk en die lange adem gaat het niet. Voordeel is verder dat een langlopende studie al snel aansluiting zoekt bij andere disciplines, want als een ding duidelijk is, dan wel dat alleen tellen niet volstaat. Of lange-termijnstudies daadwerkelijk bijdragen aan op wetenschap gebaseerde besluiten door politici en beheerders, zoals de auteurs hoopvol uitspreken, is een ander verhaal. Alleen al het feit dat de overheid er geen geld voor over heeft, is een teken aan de wand (waan van de dag is aantrekkelijker om te financieren). De auteurs gaan er daarbij vanuit dat dit type onderzoek door betaalde professionals met een vooropgezet doel plaatsvindt, die er ook nog eens mee ophouden als ze met pensioen gaan. Vrijwilligers hebben echter lak aan geld en aan pensioen, en hun gebrek aan 'doel' wordt goedge maakt door bevindingen die zich ongenood aandienen (de ontdekking dat eischalen dunner werden en makkelijker braken in het pesticidentijdperk van halverwege de vorige eeuw was iets dat werd ontdekt door mensen die jarenlang het broedsucces van Slechtvalken hadden bijgehouden; het oorzakelijke verband tussen verdunning en pesticiden werd pas later experimenteel door wetenschappers aangetoond). Met het pleidooi van de auteurs dat er ruimte moet blijven om empirische studies te publice-

ren, en dat het belang van zulke reeksen erkend moet worden (en beter benut), is me uit het hart gegrepen. Teveel wetenschappelijke tijdschriften weigeren tegenwoordig empirische studies ('geen wetenschap' want beschrijvend), en dat is treurig en dom tegelijk. (david.lindenmayer@anu.edu.au).

Martínez-Padilla J., Mougeot F., García J.T., Arroyo B. & Bortolotti G.R. 2013. Feather corticosterone levels and carotenoid-based coloration in Common Buzzard (*Buteo buteo*) nestlings. J. Raptor Res. 47: 161-173.

Kleur is een belangrijk signaal in de onderlinge gedragingen van vogels. Veel van het onderzoek aan die interactie is gebaseerd op volwassen vogels, maar al in het nest zou het een rol kunnen spelen. Bij Buizerds werd daarom de intensiteit van geel-oranje in de poten en washuid van jongen bekeken. Die kleur heeft te maken met caroteen, een stofje dat ook voor allerlei andere belangrijke fysiologische processen kan worden ingezet waarbij corticosterone (een stresshormoon) een grote rol speelt. Het bleek dat caroteen en corticosterone positief gekoppeld waren, althans bij gestresste mannetjes (met een hogere stofwisseling). Bij vrouwtjes waren hoge corticosterone niveau's juist geassocieerd met minder gele poten en washuid. In tegenstelling tot wat de auteurs zeggen, namelijk dat corticosterone bepaalt hoe caroteen wordt aangewend, is dat dus in feite onduidelijk: bij mannen wel (al zijn de gepresenteerde gegevens verre van eenduidig), bij vrouwen niet. Een verhaal met een hoog het-kan-zus-maar-het-kan-ook-zo-gehalte, waarbij als door een wonder de hypothese toch blijkt te kloppen maar er wel meer onderzoek nodig is. (j.mart@mncn.csic.es).

Maumary L., Duperrex H., Cloutier J. & Vallotton J. 2013. Première nidification du Circaète Jean-le-Blanc *Circaetus gallicus* en Suisse. Observations sur la biologie de reproduction, en particulier le régime alimentaire. Nos Oiseaux 60: 3-24.

Waar we in Nederland al een tijd van dromen, is in Zwitserland werkelijkheid geworden: een broedgeval van een Slangenarend. In 2012 werd voor het eerst één jong opgevoed in de Zwitserse Alpen. De broedtijd omvatte 47 dagen (14 april – 29 mei), het jong bleef 79 dagen op het nest en werd na uit het uitvliegen op 17 augustus nog 42 dagen door de ouders verzorgd. Het hoofdvoedsel bestond uit Aspisadders (83%), een kleine addersoort die ter plekke redelijk algemeen voorkomt. Het kleine formaat van deze slang verklaarde ook de hoge voederfrequentie (tot acht maal per dag) in de late jongenfase. Van de 112 waargenomen voederbeurten, ging het in 109 gevallen om slangen en Hazelwormen. De drie uitzonderingen waren een groene kikker en een kuiken van Alpensneeuwhoen en Hazelhoen. Het zeer witte mannetje (vaak uitgemaakt voor juveniel) werd al sinds 2007 of 2008 in het gebied waargenomen (fotografisch bewezen), en was dus in 2012 minimaal vijf jaar oud. Ook het vrouwtje was al in 2010 gefotografeerd. In Nederland zijn zulke trouwe terugkeerders ook bekend, dus wie weet. Of wij voldoende slangen (en alternatieve prooien) hebben om een paar met jong te voeden, zal dan blijken.

Meller K., Lehikoinen A. & Vähätalo A.V. 2013. The effects of hatching date on timing of autumn migration in partial migrants – an individual approach. J. Avian Biol. 44: 272-280.

Bij Sperwer en Havik blijken laat geboren jongen op een jongere leeftijd op trek te gaan dan vroeg geboren soortgenoten (gebaseerd op ringgegevens van Finse vogels,

maar verschil niet significant). Dat contrasteert met een eerdere studie die stelde dat het vervroegde broedseizoen van Sperwers had geleid tot een vervroegde start van de najaarstrek (Lehikoinen et al. 2010: zie De Takkeling 19: 92, 2011). De steekproef van de recente studie was echter kleiner, en gaf een grote spreiding in vertrekdata te zien. (kalle.meller@helsinki.fi).

Meyburg B.-U. 2013. Ein Afrikaner brütet in Europa. Ornis 4/13 : 16-19.

Algemeen verhaal over Boomvalken, deels gebaseerd op satellietzenders (meer details hierover zijn elders gepubliceerd, onder meer in British Birds (zie bespreking in De Takkeling 19, 2011 : 166-167).

Monti F., Sforzi A. & Dominici J.-M. 2013. Post-fledging dependence period of ospreys *Pandion haliaetus* in central Italy: home ranges, space use and aggregation. Ardeola 59: 17-30.

Dertien geherintroduceerde Visarenden in centraal Italië werden met een zender uitgerust en gevolgd nadat ze waren losgelaten. De vogels bleven de eerste drie weken binnen een km van de loslaatplek. Daarna zwierven ze geleidelijk steeds verder uit, al kwamen de jonge vogels geregeld terug. De juvenielen bleven vrij lang in elkaars nabijheid.

Morneau F., Gagnon B., Poliquin S., Lamothe P., D'Astous N. & Tremblay J.A. 2012. Breeding status and population trends of Golden Eagles in Northeastern Québec, Canada. Avian Conservation and Ecology 7(2): 4 (<http://dx.doi.org/10.5751/ACE-00547-07204>)

De oostelijke populatie Steenarenden in Noord-Amerika kelderde halverwege de vorige eeuw (organische chloorverbindingen), maar trektellingen op stuwpunten suggereerden dat er sindsdien herstel was opgetreden. Deze studie gaat na of dat herstel ook in de broedgebieden was terug te zien (wat je verwacht). Tussen 1994 en 2007 (in 7 tussenliggende jaren vliegtuigtellingen) nam het aantal territoria in NO-Quebec toe van 10 naar 20, het aantal paren van 6 naar 14. Gemiddeld legde 48% van de paren eieren (stabiel over de jaren), en de paren brachten jaarlijks gemiddeld 0.49 jong groot. Een deel van de toename wordt overigens toegeschreven aan verbeterende terreinkennis van de onderzoekers en toenemende vaardigheid in het vinden van nesten.

Oliver P. 2013. Flight heights of Marsh Harriers in a breeding and wintering area. British Birds 106: 405-408.

D auteur noteerde de vlieghoogte van Bruine kiekendieven tijdens ruim 17 uren in maart-juli en ruim 18 uren in september-februari, en wel in Kent, Engeland. In het broedseizoen vlogen de kieken gemiddeld wat hoger dan in de winter, maar in beide perioden zat 50% of meer beneden de 20 meter. De plaatselijke windturbines reikten tot een hoogte van 126 m (het deel op grondniveau buiten bereik van de bladen was 44 m). In september-februari zat 85-99% van de vogels beneden het bereik van de turbinebladen; in maart-juli 52-69%. (peter.oliver6@btinternet.com).

Oro D., Jiménez J. & Curcó A. 2012. Some clouds have a silver lining: Paradoxes of anthropogenic perturbations from study cases on long-lived birds. PLoS One 7(8): e42753.

Een cruciale factor die bijdraagt aan publicatie in een leuke wetenschappelijk blaadje is de titel: hoe gekker, gewrochter of vager, des te groter de kans op acceptatie. Inhoud

maakt niet altijd uit. Dit stukje is daar een mooi voorbeeld van. In feite beschrijft het de aanleg van een vliegveld, een windmolenpark en een nieuwe dijk, en de invloed daarvan op respectievelijk de lokaal broedende Grauwe Kiekendieven, Vale Gieren en Flamingo's. Het soort beschrijvende en speculatieve verhaal dat heel goed in een lokaal vogelaarsblaadje zou passen, maar – omkleed met de juiste kretologie, semi-wetenschap en redundantie – kennelijk geschikt werd bevonden voor PLoS One. Het geeft te denken. De conclusie luidde: deze drie soorten weten wel weg met veranderingen in hun leefomgeving. Hôe dat precies in zijn werk gaat en of er misschien andere factoren zijn die een rol spelen, geen flauw benul. Men leutert maar wat. Dat is niet erg, maar plaats het dan in de Spaanse equivalent van Drentse Vogels of SOVON-Nieuws. Blijft over het raadsel: wat bezielt redacteurs en reviewers om zo'n stuk te accepteren? (d.oro@uib.es).

Panuccio M., Chiatante G. & Tarini D. 2012. Two different migration strategies in response to an ecological barrier: Western Marsh Harriers and juvenile European Honey Buzzards crossing the central-eastern Mediterranean in autumn. Journal of Biological Research-Thessaloniki 19: 10-18.

Met bewonderenswaardige vasthoudendheid weten de vrijwilligers van het Mediterrane Netwerk Roofvogeltrek nieuwe eilandjes of kapen te ontdekken waar in najaar en/of voorjaar roofvogels overheen trekken. Die tellen ze dan, vaak netjes gesplitst naar soort, leeftijd en geslacht (hier kunnen de Nederlandse tellers een puntje aan zuigen), waarna er een nieuw stukje (of zelfs meerdere, want je kunt de soorten naar geslacht en leeftijd uitsplitsten en nieuwe configuraties van eilanden en kapen combineren) van verschijnt. Er komt telkens hetzelfde uit, namelijk dat roofvogels in het voorjaar wat anders doen dan in het najaar, dat de ene soort van eiland naar eiland hopt (Wespendief) en de andere gewoon oversteekt (Bruine Kiekendief), dat wind een grote invloed heeft, en dat er leeftijdsspecifieke verschillen binnen soorten zijn. Hoe dan ook: zolang de tellingen netjes worden gepresenteerd (dus in basale vorm, niet uitsluitend in een bewerkte) blijft het nuttige informatie. Voor de ontrafeling van trekstrategieën hebben we tegenwoordig geavanceerde technieken tot onze beschikking (zenders, dataloggers). Misschien dat de combinatie van zichtwaarnemingen en loggers nog iets nieuws kan brengen (zie volgende stuk). (panucciomichele@gmail.com).

Panuccio M., Agostini N., Mellone U. & Bogliani G. 2013. Circannual variation in movement patterns of the Black Kite (*Milvus migrans migrans*): a review. Ethology Ecology & Evolution doi.org/10.1080/03949370.2013.81247

Een literatuurstudie van de trek van Zwarte Wouwen door het Middellandse Zeegebied, aangevuld met wat de weinige satellietzenders ons vertellen over hun omzwervingen in West-Afrika (gegevens van Bernd-Ulrich Meyburg). Speculeren wat over verschillen in trekstrategie van de westelijke en oostelijke populaties, maar gaan daarbij uit van kleine deelpopulaties (representatief voor wat er gaande is?). Interessant genoeg weten we nog steeds niet hoe ze precies door het Midden-Oosten trekken. Gezien de grote aantallen in Batumi (Georgië, najaar) is het vreemd dat er nergens in het Midden-Oosten dikke aantallen passeren. Waaiert die trek uit (maar Zwarte Wouw is zwever, dus zou moeten concentreren)? Ook in het voorjaar is de oostelijke terugkeer niet bijzonder geconcentreerd (in tegenstelling tot Gibraltar, waar de trek zich vernauwt tot

een relatief smalle baan). Wat ze precies in Afrika uitspoken, is goeddeels onbekend.
Penninkhof E. 2013. Wat eet de Slechtvalk op het wad? SOVON-Nieuws 26(2): 18-19.

Van de 58 prooien die er in twee winters (2011/12-2012/13) op het Balgzand werden gevonden, was de helft Kanoet (vooral juvenielen). De rest bestond uit Merel (7), Rosse Grutto (4), Tureluur (4), Grote Stern (3), Wintertaling, Kramsvogel, Houtsnip, Visdief (elk 2) en Kokmeeuw, Watersnip en Huismus (elk 1). Van het aanwezige gevogelte maakte Bonte Strandloper bijna 25% uit (maar niet gevonden als prooi), Scholeksters 13% (idem), en ganzen en eenden resp. 7 en 11%. Het ontbreken van Bontjes in het menu is raadselachtig; overal elders is dat een belangrijke prooi. Zitten er wel of niet Haviken op het Balgzand (potentiële prooiafpackers), die de keuze uit het aanbod kunnen beïnvloeden (bij voorkeur lichte soorten waarmee makkelijker aan parasiterende rovers valt te ontkomen)?

Prytherch R. 2013. The breeding biology of the Common Buzzard. British Birds 106: 264-279.

Dit betreft een mooie studie van de Buizerd in Somerset (Avon). Tussen 1982 en 2012 nam de soort in het 75 km² grote studiegebied toe van 13 naar 105 paren (dat laatste een dichtheid die je niet vaak tegenkomt). Deze toename ging gepaard met een afname van het aantal jongen dat per paar werd grootgebracht. Ook het aantal paren dat 3 of 4 jongen wist groot te brengen, liet een sterke afname zien met toenemende dichtheid. Territoria met veel akkerland leverden per paar minder jongen op dan territoria met weinig akkerland (een voedselkwestie?). Regenval in mei reduceerde het broedsucces aanzienlijk. De sterke groei volgde op wettelijke bescherming; in het verleden werden Buizerds rücksichtslos uitgeroeid, en bescherming – in combinatie met een gemiddeld positievere houding ten opzichte van roofvogels - maakte het mogelijk dat Engeland weer een normale dichtheid Buizerds herbergt. (robinprytherch@btinternet.com).

Sammut M., Fenech N. & Pirotta J. 2013. Autumn raptor migration over Malta. British Birds 106: 217-223.

De trek van roofvogels over Malta, het beruchte eilandje in de Middellandse Zee waar jagers langstreckende vogels terroriseren, werd jarenlang gevolgd in een beboste tuin in het zuidwesten van het eiland, Buskett. Deze enclave biedt bescherming aan vogels in een levensgevaarlijke omgeving. De huidige studie laat zien dat roofvogels het hele eiland gebruiken tijdens de doortrek, op basis van tellingen van 2005-12 bij Clapham Junction. Per herfst werden 1000-5370 langstreckende roofvogels geteld, overwegend Wespendif en Bruine Kiekendif (maar in totaal 23 soorten). Opmerkelijk waren de 29 Schreeuwarenden, niet bepaald een soort die goed over lange stukken water kan vliegen. De auteurs beweren minimaal vier tweede-kalenderjaars Wespendifen te hebben gefotografeerd; daar had ik graag de plaatjes van gezien (die zouden in hun eerste levensjaar naar Europa moeten zijn teruggevlogen, ongebruikelijk). (juanel-lupirota@gmail.com).

Sharrock J.T.R. 2013. Persistent attacks by Eurasian Sparrowhawk on Eurasian Jays. British Birds 106: 413-414.

In december 2012 werden 3-4 Gaaien op een voerplaats hardnekkig belaagd door een jonge Sperwer. De Gaaien ontsnapten telkens en keerden per direct terug op de noten;

ze negeerden de Sperwer als deze even ging zitten. Af en toe draaiden de Gaaien de rollen om en ging een Gaai achter de Sperwer aan. Dit duurde bij elkaar meer dan twee uur, waarna de auteur zijn waarnemingen moest staken zonder de afloop te kunnen vaststellen. (tim.sharrock@btinternet.com).

Soutullo A., López-López P., Cortés G.D., Urios V. & Ferrer M. 2013. Exploring juvenile golden eagles' dispersal movements at two different temporal scales. *Ethology Ecology & Evolution* 25: 117-128.

Deze studie, gebaseerd op gesatellietzenderde Steenarenden in Spanje, suggereert dat jonge vogels 'blind' uitzwerven (althans: een zwerfpatroon te zien gaven dat niet afweek van random wandelingen door de schrijvers). Zou het echt? Misschien toch een iets te simpele aanpak, temeer daar bleek dat dagelijkse foerageertochten door individuele vogels verre van willekeurig waren. (a.soutullo@gmail.com).

Speziale K.L. & Lambertucchi S.A. 2013. The effect of introduced species on raptors. *J. Raptor Res.* 47: 133-144.

Roofvogels staan bovenaan de voedselpiramide. Elke verandering van bestaande ecosystemen als gevolg van introducties van exoten kan juist bij roofvogels hard aankomen, zowel positief als negatief. En inderdaad, soms profiteren roofvogels van exoten (doordat bijvoorbeeld meer voedsel beschikbaar komt, denk aan konijnen), soms juist niet (inheemse prooi-soorten nemen af, of exoten worden bestreden met gif dat doorwerkt naar roofvogels). De auteurs vermoeden dat de negatieve aspecten overwegen, maar in feite is er weinig naar gekeken. En bovendien: wat dan nog? Gaan we er iets aan doen (alleen op eilanden lijkt exotenbestrijding soms te helpen), gaan we er niets aan doen als exoten een positieve uitwerking hebben op roofvogels (die konijnen laten we leven)? Leuk hoor, dit soort verhalen, maar toch vooral een virtuele exercitie. Het exotenverhaal is mosterd na de maaltijd: alleen onder bijzondere omstandigheden is er iets te doen aan exoten, voor de rest is de wereld onherroepelijk veranderd. Roofvogels en andere dieren passen zich aan, en zo niet, dan is het snel afgelopen. Spannend om te volgen, verrassend vaak. (karinaspeziale@gmail.com).

Strenna L. & Boileau N. 2011. La capture du Faucon crécerelle *Falco tinnunculus* par la méthode du bal-chatri en Bourgogne (1992-2005). *Alauda* 79: 43-52.

Torenvalken laten zich vrij eenvoudig vangen met een bal-chatri, een gazen kooitje met een lokvogel of -muis erin. In Frankrijk werden op die manier 402 Torenvalken tijdens 937 pogingen gevangen en gekleurringd. De vangkans lagen beduidend hoger tijdens mist en regen, maar waren niet wezenlijk verschillend bij bewolkt of onbewolkt weer. Midden op de dag (13 en 14 uur) waren de vangkans wat lager dan in de ochtend of namiddag (maar niet gecorrigeerd voor tijdsbesteding). De onderzoekers vonden een negatieve correlatie tussen gewicht en vangkans bij mannen (niet bij vrouwen): hoe zwaarder, hoe kleiner die kans. De geslachtsverhouding van de gevangen valken varieerde naar gelang het seizoen: gelijk voorafgaand aan het broedseizoen, meer mannen in het broedseizoen en meer vrouwen ná het broedseizoen. Ze ving meer adulte dan juveniele vogels (maar de verdeling in het vrije veld was niet bekend). Een klein deel van de gevangen vogels gedroeg zich agressief tijdens de afhandeling (6.9% van de vangsten). Er raakten geen vogels beschadigd door de vangst. (lstrenna@gmail.com).

Strenna L. & Boileau N. 2012. Stabilité à long terme de la population de Faucon crécerelle *Falco tinnunculus*. *Alauda* 80: 229-235.

In een studiegebied bij Dijon (1600 km²), met 36-41 nestplaatsen, varieerde het aantal paren Torenvalk tussen 1973 en 2012 van 5-34 zonder duidelijke trend (geen tellingen in de jaren negentig, en daarna alleen in 2006 en 2012, dus helemaal betrouwbaar is die uitspraak niet). In een kleiner gebied van 20 km² binnen het voornoemde studiegebied werd permanent geteld van 1992 tot en met 2012. Daar zakte de stand in de loop van de jaren negentig in, maar kwam in de daaropvolgende jaren weer terug op het beginniveau (wordt toegeschreven aan fluctuaties in de veldmuizenstand). De valken broeden in dit gebied vooral op oude gebouwen, nauwelijks in nesten van andere vogels. In dit gebied is het grondgebruik in die periode weinig veranderd, zelfs niet in het cultuurland (alleen de verbouw van koolzaad is toegenomen). (Istrenna@gmail.com).

Strenna L. & Boileau N. 2013. Sites de nidification et succès reproducteur au sein d'une population rurale de Faucon crécerelle *Falco tinnunculus*. *Alauda* 81: 123-132.

In deze Oost-Franse torenvalkenpopulatie (1992-2012: 2-11 nesten per jaar) bleek het broedsucces niet te verschillen tussen vogels die nestelden in nissen in gebouwen, of in nestkasten, op kliffen, op kraaiennesten of in silo's (die laatste drie categorieën verwaarloosbaar gering in gebruik). Als het nest mislukte, kwam dat overwegend (60%) door desertie (onvruchtbare eieren, of voedseltekort). Het is duidelijk: predatie is hier nog geen factor van betekenis (zoals dat bij ons wel het geval is).

Tenan S., Adrover J., Navarro A.M., Sergio F. & Tavecchia G. 2012. Demographic consequences of poison-related mortality in a threatened bird of prey. *PLoS One* 7: e49187.

In Spanje blijkt 43% en 76% van de sterfte onder respectievelijk eerstejaars en adulte Rode Wouwen door vergiftiging te worden veroorzaakt. Deze aanslag leidt tot een verminderde populatiegroei van 20%. Desondanks nam de populatie licht toe, vooral vanwege de goede reproductie (1.83 jongen per broedpaar) volgend op bijvoeding. In feite betekent dit dat de verderfelijke activiteiten van gifmengers de maatschappij op dubbele kosten zet: beschermde vogels worden vergiftigd en de bijvoerprogramma's kosten geld. (simone.tenan@mtsn.tn.it).

Tornberg R. & Haapala S. 2013. The diet of the Marsh Harrier *Circus aeruginosus* on the isle of Hailuoto compared to other raptors in northern Finland. *Ornis Fennica* 90: 103-116.

Het herstel van de Bruine Kiekendief in Finland sinds de vroege 20ste eeuw leidde tot uitbreiding in de richting van de kop van de Botnische Golf. Het dieet van de kiekens werd afgeleid uit prooi-resten en braakballen die tijdens het ringen van de jongen op de nesten werden aangetroffen (10-15 juli). In de periode daaraan voorafgaand werden weinig resten gevonden, maar vlak voor het uitvliegen begon dat toe te nemen (totaal 702 prooien: 211 tijdens de nestfase en 491 in het late jongenstadium of na het uitvliegen). In de nestfase werden vooral vogels aangevoerd (92% in aantal, 81% naar gewicht): vooral eenden (naar gewicht het belangrijkste), steltlopers en zangvogels (die laatste numeriek het belangrijkste). In de vliegvlugfase waren vogels ook belangrijk

(73% in aantal, 61% naar gewicht), maar deden muskusratten en jonge hazen er evenzeer toe (resp. 24% en 12% naar gewicht). Vergeleken met het vogelaanbod leken de kiekken tamelijk willekeurig hun prooien te vangen, met alleen Meerkoet wat vaker dan verwacht op basis van beschikbaarheid en Stormmeeuw minder vaak dan verwacht. De vergelijking met de voedselkeus van andere roofvogelsoorten op het eiland liet zien dat er weinig overlap was: de enige soort waarmee potentiële overlap mogelijk was, de Buizerd, was een zeer zeldzame broedvogel. Havik en Sperwer hadden elk hun eigen niche die niet of nauwelijks overlapte met het brede menu van Bruine Kiekendief. Dat zou een deel van het succes van deze soort in Finland kunnen verklaren, bovenop de hoge productiviteit in kustgelegen moerasgebieden (zelfs polygynie mogelijk: hier variërend van 0 tot 10%). De andere soorten zijn meer specialistisch, hetzij in habitatkeus, dan wel in voedselkeus, waarmee ze kwetsbaarder zijn en in het huidige Finland dan ook afnemen. (risto.tornberg@oulu.fi).

Tornberg R., Lindén A., Byholm P., Ranta E., Valkama J., Helle P. & Lindén H. 2013. Coupling in goshawk and grouse population dynamics in Finland. *Oecologia* 171: 863-872.

In tegenstelling tot Nederland, waar Korhoenders alleen bij hoge uitzondering in de klauwen van een Havik belanden (al vond ik dit jaar veren van een geslagen hennetje op Planken Wambuis, ongetwijfeld één van de ongelukkige hoentjes van het ongelukkige herintroductieproject op de Hoge Veluwe), vormen ze in Finland (samen met Hazelhoen) het hoofdvoedsel. Van enig effect van Haviken op hoenders was niets te merken (uitgezonderd vrouwtjes Auerhoen, enigszins vreemd omdat die zelden door Haviken worden gepakt), omgekeerd wel. Daar doorheen speelden echter strenge winters, die zowel hoenders als Haviken negatief beïnvloedden. Het onderzoek laat zien dat je niet van prooiaanbod in zijn algemeenheid kunt spreken, maar op soortsniveau moet kijken (en dat gespreid in de tijd en gesplitst naar leeftijd). Bovendien zijn er ook andere predatoren actief, die wel degelijk de stand van hoenders kunnen beïnvloeden. Ingewikkelde kost, en dat in een betrekkelijk simpel ecosysteem als het Finse. (risto.tornberg@oulu.fi).

Turnhout C. van, Hallmann C., de Boer P., Dijkse L., Klaassen O., Foppen R. & van der Jeugd H. 2013. Lange termijn populatiedynamiek van de Blauwe Kiekendief op de Wadden: inzichten uit een geïntegreerd populatiemodel. *Limosa* 86: 31-42.

De Blauwe Kiekendief is bijna als broedvogel uit Nederland verdwenen. Nooit algemeen geweest (in tegenstelling tot Grauwe) heeft deze soort een piekje gekend in de middenjaren negentig. Inmiddels holt de stand naar het (bijna-)nulpunt. Tijd om met voorstellen te komen hoe het tij te keren, want pas als het kalf verdrongen is, dempen we de put. Het probleem van onze kiekjes lijkt niet zozeer in veranderingen in de reproductie te liggen, noch in variaties in dispersie en uitwisseling met andere gebieden (maar de aantallen waarop gebaseerd piepklein). Daarentegen is de overleving van eerstejaars jongen bijna gehalveerd, en ook die van adulte vogels is wat verminderd (van onvolwassen vogels is de overleving juist toegenomen, maar ook hier geldt: zeer kleine aantallen). Factoren buiten de broedtijd dus, mogelijk versterkt door hoe ze uit de broedtijd tevoorschijn komen: als kneus of als kneiter. Waarom dat allemaal zo is,

blijft onduidelijk (gebruikelijke riedel: habitat, voedsel, predatie). Voorstellen hoe het tij te keren zijn mosterd na de maaltijd, nog afgezien van het feit dat beheerders zich er niets aan gelegen laten liggen. Een mooi voorbeeld van hoe soorten tussen onze vingers doorglippen. We kijken ernaar, gooien er geld tegenaan, beleggen werkwinkeltjes als het te laat is, en gaan vervolgens over tot de orde van de dag. Blauwe Kiedendief toedeledokie. (chris.vanturnhout@sovon.nl).

Viter S.G. 2013. Nest site fidelity and occupancy in birds of prey (Falconiformes) in specially protected and unprotected areas of Eastern Ukraine. Russian Journal of Ecology 44: 36-42.

In twee bosgebieden in Oekraïne, respectievelijk beschermd (140 km²) en onbeschermd (100 km²), werd de broedichtheid van roofvogels gemeten op punten langs transecten (door het open veld en langs bosranden, om de 2-3 km een telpunt waar 60-90 minuten werd gekeken/geluisterd in juni-juli). Er werden zoveel mogelijk nesten opgespoord in 2002 en 2004 (in november-maart, blad van de bomen); het gebruik ervan werd in het daaropvolgende voorjaar gecheckt. De auteur vergelijkt de dichtheden van roofvogels in beide gebieden, maar verzuimt de gebieden goed te beschrijven (het onbeschermd gebied ligt dicht bij Charkov, een stad van 1.4 miljoen inwoners). Of de lagere dichtheden in het onbeschermd gebied inderdaad het gevolg zijn van de nabijheid van een grote stad, blijft onduidelijk. Sowieso geeft de auteur geen echte cijfers, alleen dichtheden per 100 km² (die natuurlijk wel zijn om te rekenen naar echte aantallen, maar met zo'n vage werkwijze is het onmogelijk achter de betrouwbaarheid van de tellingen te komen). Dat geldt ook voor de bewering dat in het beschermde gebied nauwelijks veranderingen optraden in de bezetting van nesten of nestgebieden van jaar op jaar, en indien wel, dan veroorzaakt door onderlinge strubbelingen en voedselaanbod (geen enkel bewijs geleverd). In het onbeschermd gebied zouden verplaatsingen van twee buizerdparen en één havikpaar zijn veroorzaakt door vellingen in het broedseizoen. Op basis van nestplaatstrouw denkt de auteur dat Buizerd, Sperwer en Zeearend het meest gevoelig zijn voor vellingen. Soorten als Keizerarend, Boomvalk en Zwarte Wouw zouden minder gevoelig zijn voor bosbouwactiviteiten, omdat ze makkelijk van nest switchen. Wespandief en Torenvalk zouden nauwelijks nestplaatstrouw tonen. De Havik neemt een aparte positie in: die switchte elke 2-3 jaar van nestplek, die 2-3 km uit elkaar lagen, maar de oude nestplekken werden wel jaarlijks opnieuw bezocht, vooral voorafgaand en na de broedtijd. Al met al een vreemde studie, die methodologisch rammelt. De ad hoc verklaringen zijn geheel des vogelaars. (Elbasan-Viter@mail.ru).

Vrezec A., Duke G., Kovács A., Saurola P., Wernham C., Burfield I., Movalli P. & Bertoncelj I. 2012. Overview of raptor monitoring activities in Europe. Acrocephalus 33: 145-157.

In dit nummer van het Sloveense tijdschrift *Acrocephalus* staat een samenvatting van de huidige roofvogelmonitoring in Europa, gesplitst naar land. Roofvogels hier opgevat als roofvogels én uilen. In totaal 28 landen vulden een vragenlijst in volgens een vast stramien (wie wat waar). Vrijwel alle landen zijn op enigerlei wijze met roofvogels bezig, maar het meest toch wel met zeldzame soorten (waarvoor geld beschikbaar wordt gesteld omdat ze bedreigd zijn; zie hierboven Van Turnhout *et al.*).

Het werk wordt grotendeels uitgevoerd door vrijwilligers (in meer dan 90% van de landen), maar vaak wel met ondersteuning van instituten, universiteiten of overheden. Monitoring vindt in bijna driekwart van de landen plaats, maar dat betreft zelden het hele spectrum van roofvogels en uilen. Arenden zijn populair (Steenarend het meest; wordt in 18 landen gevolgd), maar ook Slechtvalk, Grauwe Kiekendief, Torenvalk, Visarend en Rode Wouw. Bij de uilen is Oehoe het meest populair. In de rest van het nummer wordt per land nader uitgewerkt wie hoe lang aan welke soorten aandacht besteedt.

Woolaver L.G., Nichols R.K., Morton E. & Stutchbury B.J.M. 2013. Nestling sex ratio in a critically endangered dimorphic raptor, Ridgway's Hawk (*Buteo ridgwayi*). *J. Raptor Res.* 47: 117-126.

Een zeldzame, op Hispaniola voorkomende, buizerdsoort vertoonde een scheve geslachtsverhouding (meer vrouwen dan mannen onder de nestjongen). Vrouwtjes waren tot 25% zwaarder dan mannetjes, en in een aantal opzichten ook groter (maar poten, tenen, nagels en snavel waren gelijk in grootte). Tijdens meer dan 1000 uur observatie bij nesten werd geen enkele keer onderlinge agressie tussen mannen en vrouwen waargenomen. De scheve sexratio zit hem dus niet in selectieve sterfte als gevolg van verschillen in grootte. Omdat vrouwtjes energetisch kostbaarder zijn om te produceren (ze hebben meer voedsel nodig), wordt er voor deze soort rekening mee gehouden dat de leefomstandigheden gunstig moeten zijn omdat anders het vrouwenoverschot niet valt te verklaren. (lancewoolaver@hotmail.com).

Yosef R., Gombobaatar S. & Bortolotti G.R. 2013. Sibling competition induces stress independent of nutritional status in broods of Upland Buzzards. *J. Raptor Res.* 47: 127-132.

Opgroeijende jonge roofvogels ondervinden stress als ze te weinig voedsel krijgen, wat zich kan uiten in de veergroei (hier gemeten aan de hand van de breedte van groeistrepen, dus niet faultbars, waarmee de dagelijkse groei van veren kan worden geëvalueerd) en de hoeveelheid corticosterone in de veren (hier genomen uit een stukje van de vijfde handpen). Bij een eerder onderzoek was opgevallen dat jongen in grotere broedsels in prooirijke omgevingen meer faultbars hadden in kleine broedsels in prooiarme gebieden, precies omgekeerd aan wat je verwacht. In deze studie wordt dat verklaard uit de kennelijk grotere stress die jongen in grote broedsel ondervinden door onderling gekrakeel, terwijl ze toch in een voedselrijke omgeving opgroeien. Ze proberen dat te onderbouwen door te laten zien dat de laatstgeboren jongen in grote broedsels minder corticosterone in hun veren hadden dan oudere jongen, maar de verschillen van jong 2-4 ten opzichte van jong 1 waren klein, en het grote verschil van jong 5 met jong 1 is gebaseerd op slechts één jong. Omdat de werkelijke voedingstoestand van de jongen niet werd gemeten, noch hoe de onderlinge verhoudingen in de broedsels waren, blijft het verhaal toch een beetje hangen. Toetsing aan de praktijk is cruciaal. (ryosef@bezeqint.net).

Zhan X. et al. 2013. Peregrine and saker falcon genome sequences provide insights into evolution of a predatory lifestyle. *Nature Genetics* 45: 563-568.

Van de Slechtvalk werd de historische geschiedenis gereconstrueerd door middel van genoom sequencing, en wel van 2 miljoen jaar geleden tot 10.000 jaar geleden. Van

de Sakervalk was dat traject heel wat korter, omdat fossiel materiaal suggereert dat Sakers pas 34.000 jaar geleden zijn ontstaan. Beide soorten hebben gedurende hun bestaan tenminste één moeilijke periode meegemaakt (bij de Slechtvalk duurde dat tot 100.000 jaar geleden, gevolgd door een tweede bottleneck 20.000 jaar geleden, die laatste vermoedelijk veroorzaakt door een klimaatverandering). De broedgebieden van Slecht- en Sakervalk overlappen weinig (parapetrische soorten), waarbij de Saker zich beperkt tot de droge, aride gebieden van de Palearctis. Daar lopen ze een grote kans op hittestress, wat aanpassingen vereist (die niet in de Slechtvalk gevonden zouden moeten worden). En inderdaad waren Sakers genetisch beter uitgerust om opname van natrium te beperken en kunnen ze beter water vasthouden (hun urine bevat meer natrium en chloride dan bij Slechtvalken). Sakers lijken zich in de loop van hun korte evolutie aan hete klimaten te hebben aangepast. (brufordmw@cf.ac.uk).

Zuberogoitia I., Martínez J.E., González-Oreja J.A., Calvo J.F. & Zabala J. 2013. The relationship between brood size and prey selection in a Peregrine Falcon population located in a strategic region on the Western European Flyway. J. Ornithol. 154: 73-82.

Aan de Golf van Biskaje verzamelden de auteurs in 1998-2010 van 320 nesten van Slechtvalken gegevens over jongenproductie (gemiddeld 2.67 per paar) en voedsel. Dat laatste aan de hand van prooiresten (128 vogelsoorten, ze geven een complete lijst). Broedselgrootte was negatief gecorreleerd met regenval in april, maar niet met de grootte van aangebrachte prooien. Dat laatste is dan ook irrelevant, want het gaat niet om de grootte van een prooi, maar om de totale aanvoer van energie in relatie tot de inspanning die daarvoor moet worden geleverd. Dat de auteurs geen verschil vonden tussen gewichten van aangevallen en gevangen prooien, lijkt me evenmin opzienbarend of relevant. Het gaat om het aanbod versus wat er gevangen wordt. Volgens de schrijvers was er geen verschil in prooigrootte tussen wat mannen en vrouwen vingen (gezien het enorme grootteverschil bij Slechtvalken verbazingwekkend), iets wat ik ook vond in Nederland (zie pag. 157 in *Mijn Roofvogels*). Dat is des te vreemder als je bedenkt dat het sekseverschil bij Haviken identiek is aan dat bij Slechtvalken, terwijl Haviken juist wel een enorm verschil in prooigrootte laten zien naar gelang geslacht. Open-luchtjagen is kennelijk geheel anders dan dekking-jacht. De conclusie van Zuberogoitia cs. dat prooigrootte niet is gecorreleerd met aantal uitvliegende jongen is sowieso een onzin-uitkomst, omdat het daar niet om gaat. De rekensom is namelijk simpel: hoeveel verteerbaar voedsel breng je binnen tegen welke kosten, daar draait het om. (zuberogoitia@icarus.es).